

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

PRVI ODJEL SUDA

PREDMET ADŽIĆ PROTIV HRVATSKE (br. 2)

(Zahtjev br. 19601/16)

PRESUDA

STRASBOURG

2. svibnja 2019.

Ova presuda postaje pravomoćna pod okolnostima navedenima u članku 44. stavku 2. Konvencije. Može biti podvrgnuta uredničkim izmjenama.

U predmetu Adžić protiv Hrvatske (br. 2),

Europski sud za ljudska prava (Prvi odjel), zasjedajući u Vijeću u sastavu:

Linos-Alexandre Sicilianos, *predsjednik*,

Ksenija Turković,

Aleš Pejchal,

Krzysztof Wojtyczek,

Armen Harutyunyan,

Tim Eicke,

Gilberto Felici, *suci*,

i Renata Degener, *zamjenica tajnika Odjela*,

nakon vijećanja zatvorenog za javnost 2. travnja 2019. godine

donosi sljedeću presudu koja je usvojena na navedeni datum:

POSTUPAK

1. Postupak u ovome predmetu pokrenut je na temelju zahtjeva (br. 19601/16) protiv Republike Hrvatske koji je hrvatski državljanin g. Miomir Adžić („podnositelj zahtjeva”) podnio Sudu na temelju članka 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda („Konvencija”) dana 7. travnja 2016. godine.

2. Podnositelja zahtjeva zastupala je gđa I. Bojić, odvjetnica iz Zagreba. Hrvatsku Vladu („Vlada”) zastupala je njezina zastupnica, gđa Š. Stažnik.

3. Podnositelj zahtjeva konkretno je tvrdio da domaći sudovi nisu zakazali niti jedno ročište u postupku radi povratka njegova sina i da su odbijanjem povratka njegova sina u Sjedinjene Američke Države ti sudovi prekršili njegovo pravo na poštovanje obiteljskog života.

4. Dana 1. rujna 2016. godine Vlada je obaviještena o zahtjevu.

ČINJENICE**I. OKOLNOSTI PREDMETA**

5. Podnositelj zahtjeva rođen je 1968. godine i živi u gradu Charlotte, državi Sjeverna Karolina (Sjedinjene Američke Države).

6. Predmet se odnosi na izvanparnični postupak radi povratka djeteta pokrenut 13. listopada 2011. godine u kojem su domaći sudovi odbili povratak podnositeljeva sina u Sjedinjene Američke Države nakon što ga je djetetova majka (hrvatska državljanica i podnositeljeva bivša žena) u kolovozu 2011. godine „nezakonito zadržala” u Hrvatskoj u smislu Haške

konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece („Haška konvencija”).

7. Točnije, dana 15. ožujka 2012. godine Općinski građanski sud u Zagrebu odbio je podnositeljev zahtjev za povratak djeteta, a da pritom nije održao niti jedno ročište. Dana 2. srpnja 2012. godine, u povodu podnositeljeve žalbe, Županijski sud u Zagrebu ukinuo je rješenje Općinskog suda i predmet vratio na ponovni postupak. U svojoj je odluci, među ostalim, zatražio Općinski sud da zakaže ročište. Mjerodavan dio odluke Županijskog suda glasi kako slijedi:

„... sud prvog stupnja pobijanu odluku djelomično [je] temeljio na nespornim činjenicama, a djelomično, i to u bitnom djelu na navodima i dokazima protustranke ... iako nije dao mogućnost predlagatelju izjasniti se o istima ... zbog koje je valjalo uvažiti žalbu predlagatelja, ukinuti prvostupanjsko rješenje i predmet vratiti ... na ponovan postupak ...

U ponovljenom postupku otklonit će sud prvog stupnja nedostatak na koji mu je ukazano na način da će zakazati ročište (čl. 309 st. 5 ObZ-a) i na istome raspraviti sa strankama (čl. 297., čl. 298. ZPP-a) okolnosti konkretnog slučaja;”

8. U ponovljenom postupku Općinski sud pribavio je mišljenje forenzičke vještakinje psihijatrijske struke o tome bi li povratak u Sjedinjene Američke Države dijete izložio psihološkoj traumi, odnosno opasnosti iz članka 13. stavka 1. točke (b) Haške konvencije (vidi u nastavku stavak 27. s dodatnim upućivanjima). Dana 21. svibnja 2014. godine taj je sud ponovno odbio podnositeljev zahtjev za povratak njegovog sina u Sjedinjene Američke, a da pritom nije zakazao niti jedno ročište. Dana 22. listopada 2014. godine tu je odluku potvrdio Županijski sud u Zagrebu u povodu žalbe. Općinski sud obrazložio je svoju odluku o nezakazivanju ročišta kako slijedi:

„... sud nije provodio dokaz saslušanjem stranka obzirom jer bi isto značajno produžilo trajanje postupka, imajući pri tom u vidu da u svojim iskazima, upravo stoga što su osobno zainteresirane za ishod postupka te je njihova objektivnost vrlo upitna, stranke uglavnom sebe žele uzvisiti i prikazati u najboljem svjetlu dok suprotnu stranku žele što više ocrniti te takvi iskazi [stoga] uglavnom uopće nisu podobni [kao pomoć sudu u utvrđivanju činjeničnog stanja predmeta] za procjenu i donošenje odluke.”

9. Taj postupak radi povratka (vidi prethodne stavke 6. – 8.) već je bio predmetom ispitivanja Suda. U prvom predmetu *Adžić* Sud je u svojoj presudi od 12. ožujka 2015. godine smatrao da domaća tijela nisu žurno postupila u tom postupku. Sud je stoga utvrdio povredu pozitivnih obveza države iz članka 8. Konvencije (vidi *Adžić protiv Hrvatske*, br. 22643/14, stavci 96. – 99., 12. ožujka 2015.). U vrijeme donošenja presude Suda, tj. 17. veljače 2015. godine, postupak je i dalje bio u tijeku pred Ustavnim Sudom Republike Hrvatske u povodu ustavne tužbe koju je podnio podnositelj zahtjeva.

10. Podnositelj zahtjeva prigovorio je u ustavnoj tužbi na povredu prava na pošteno suđenje, konkretno na povredu prava na usmenu raspravu i kršenje načela jednakosti stranaka u postupku i načela kontradiktornosti. Točnije,

podnositelj zahtjeva tvrdio je da redovni sudovi nisu održali nijedno ročište u predmetu i da ga prvostupanjski sud nije obavijestio o svojoj odluci o pribavljanju mišljenja forenzičke vještakinje psihijatrijske struke, čime ga se spriječilo u ulaganju prigovora na odabir vještaka. Zatim je prigovorio da nije bio uključen u vještačenje iako je prethodno iskazao spremnost da bude dostupan za taj postupak. Podnositelj zahtjeva prigovorio je i da je odbijanje domaćih sudova da mu vrate sina povreda njegova prava na poštovanje obiteljskog života.

11. U odluci od 28. listopada 2015. godine Ustavni sud odbio je podnositeljevu ustavnu tužbu. Sud je dostavio svoju odluku njegovu punomoćniku 4. prosinca 2015. godine. Ustavni sud ispitao je samo navodnu povredu podnositeljeva prava na pošteno suđenje jer je smatrao da je navodnu povredu njegova prava na obiteljski život već ocijenio Sud u prvom predmetu *Adžić* (vidi prethodni stavak 9.).

12. Ostale bitne činjenice predmeta detaljno su navedene u presudi Suda u prvom predmetu *Adžić* (vidi *Adžić*, prethodno citirano, stavci 6. – 57.).

II. MJERODAVNO DOMAĆE PRAVO

A. Obiteljski zakon

13. U mjerodavnim odredbama Obiteljskog zakona iz 2003. godine (Narodne novine br. 163/03 s naknadnim izmjenama i dopunama), koji je bio na snazi od 22. srpnja 2003. do 1. rujna 2014., utvrđeno je kako slijedi.

14. U člancima od 306. do 335. utvrđena su posebna pravila za izvanparnične postupke koja se primjenjuju u sudskim postupcima u obiteljskim pitanjima.

15. U članku 320. utvrđeno je da se pravila za parnični postupak primjenjuju *mutatis mutandis* u takvim postupcima, osim ako ovim Zakonom nije drukčije određeno. Stoga se tim člankom u potpunosti isključuje mogućnost primjene općih pravila za izvanparnične postupke iz Zakona o sudskom vanparničnom postupku iz 1934. godine (vidi u nastavku stavke 23. – 26.).

16. Članak 308. sadrži neka tehnička pravila o ročištima. U članku 309. utvrđeno je da:

- sud može donijeti odluku i bez održavanja usmene rasprave, ako smatra da rasprava nije potrebna (stavak 1.)
- odluka suda može se temeljiti i na dokazima koji nisu izvedeni pred sudom koji donosi odluku (stavak 2.)
- izjave stranaka i drugih sudionika u postupku mogu se dati i u pisanom obliku (stavak 3.)
- izjave stranaka i drugih sudionika u postupku mogu se davati i kad ostale stranke i sudionici nisu nazočni te sud ne mora u svakom slučaju dati stranci priliku da se očituje o tim izjavama (stavak 4.).

No u stavku 5. tog članka utvrđeno je da se stavci od 1. do 4. neće primjenjivati kad između stranaka postoji spor o odlučnim činjenicama.

17. U članku 319. utvrđeno je da se protiv odluke kojom je izvanparnični postupak u obiteljskim pitanjima pravomoćno završen ne može podnijeti prijedlog za ponavljanje postupka.

B. Zakon o parničnom postupku

18. U mjerodavnim odredbama Zakona o parničnom postupku (Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije br. 4/77 s naknadnim izmjenama i dopunama i Narodne novine Republike Hrvatske br. 53/91 s naknadnim izmjenama i dopunama), koji je na snazi od 1. srpnja 1977., utvrđeno je kako slijedi.

19. U članku 250. utvrđeno je da će sud izvesti dokaz vještačenjem kad je radi utvrđivanja ili razjašnjenja kakve činjenice potrebno stručno znanje kojim sud ne raspolaže.

20. U članku 251. stavku 2. utvrđeno je da, prije nego što odredi koje će osobe uzeti za vještake, sud će o tome saslušati stranke, no u hitnim slučajevima može odrediti vještaka iako prije toga stranke nisu saslušane.

21. U članku 260. stavku 1. utvrđeno je da će sud odrediti hoće li vještak iznijeti svoj nalaz i mišljenje samo usmeno na raspravi ili ih podnijeti i u pisanom obliku prije rasprave.

22. U članku 261. stavku 4. utvrđeno je da, ako u mišljenju ima proturječnosti ili nedostataka, ili se pojavi osnovana sumnja u pravilnost danog mišljenja, a ti se nedostaci ili sumnja ne mogu otkloniti ponovnim saslušanjem vještaka, zatražit će se mišljenje drugih vještaka.

C. Zakon o sudskom vanparničnom postupku

23. U mjerodavnim odredbama Zakona o sudskom vanparničnom postupku (Službeni list Kraljevine Jugoslavije br. 175/34), koji je na snazi u Hrvatskoj od 1934. godine, utvrđeno je kako slijedi.

24. U članku 21. stavku 1. utvrđeno je da se propisi građanskog parničnog postupka primjenjuju *mutatis mutandis* u izvanparničnim postupcima osim ako ovim Zakonom nije drukčije određeno.

25. U članku 21. stavku 4. utvrđeno je da se u pravilu odluke u izvanparničnom postupku donose bez prethodne rasprave. Ročišta su u pravilu nejavna i ako su određena za usmenu raspravu.

26. U članku 21. stavku 5. utvrđeno je da se na saslušanje stranaka i drugih sudionika, kao i provođenje izviđaja, ne primjenjuju posebne formalnosti građanskog parničnog postupka. Saslušanje se vrši usmeno ili putem pismene izjave. Kad treba saslušati više stranaka, pojedine se stranke mogu saslušati i bez prisustva ostalih.

III. MJERODAVNO MEĐUNARODNO PRAVO

27. Tekst članka 12. i članka 13. Haške konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece, koja je stupila na snagu u Hrvatskoj 1. prosinca 1991. godine, citirana je u presudi Suda u prvom predmetu *Adžić* (vidi *Adžić*, prethodno citirano, stavak 62.).

28. Mjerodavni dio Vodiča za uspješnu primjenu Haške konvencije o otmici djece: II. dio – Provedbene mjere, koji je 2003. godine objavila Haška konferencija o međunarodnom privatnom pravu, glasi kako slijedi:

6. SAŽETAK: POSTUPOVNOPRAVNA PITANJA

„U mjeri u kojoj je to spojivo sa domaćim zakonom, uključujući pravično suđenje, a kako bi se osiguralo brzo i učinkovito rješavanje molbi za povratak po Haškoj konvenciji, odredbe provedbenih zakona mogu sadržavati:

...

6.5 Pravila dokazivanja

6.5.1 ...

6.5.2 Pisani dokazi: uzimanje u obzir onih postupaka sukladno Konvenciji koji dopuštaju pisane dokaze država podnositeljica zahtjeva čime se eliminira potreba za usmenim svjedočenjem. Osim u izuzetnim slučajevima, oslanjanje u većoj mjeri na pisane dokaze i izjave date pod zakletvom, a u manjoj na usmeno svjedočenje. U slučajevima gdje stvar zahtjeva usmeno svjedočenje (kada postoji prevelika proturječnost pisanih izjava i garantnih dokumenata), vrijeme za usmeno svjedočenje treba ograničiti i usmjeriti na bitne stvari iz predmeta.

6.5.3 Osobno pojavljivanje podnositelja zahtjeva: razmotriti da li bi zahtjev za osobnim pojavljivanjem podnositelja zahtjeva na sudu prouzročio nepotrebnu odgodu u rješavanju slučaja.

...

6.5 Pravila dokazivanja

Pravila i praksa po pitanju dozvoljavanja i prihvata dokaza, uključujući dokaze vještaka, moraju se primjenjivati u postupku povratka imajući u vidu potrebu za brzinom i važnost ograničavanja ispitivanja na sporna pitanja koja su izravno relevantna za pitanje povratka djeteta.

...

6.5.2 Pisani dokazi

„Odgode u pravnom postupku glavni su uzrok teškoća u radu Konvencije. Treba uložiti sve moguće napore za ubrzanje ovakvih postupaka. Sudovi u jednom broju zemalja odlučuju o zahtjevima za povratak djeteta samo na osnovu molbe i bilo kojih dokumenata ili pisanih izjava koje su strane podnijele, bez uzimanja usmenih iskaza ili traženja osobne nazočnosti stranke. Ovo služi bržem rješavanju slučaja. Odluka o povratku djeteta nije odluka o osnovanosti skrbnništva.”

Konvencija ublažuje određena pravila o dokazima kao način ubrzanja postupka povratka. Članak 30. Konvencije namijenjen je olakšavanju uvođenja pisanih dokaza,

uključujući izjave date pod zakletvom. Po članku 30., svaki zahtjev podnesen središnjem izvršnom tijelu ili molba podnesena sudu, zajedno sa svim priloženim dokumentima ili informacijama, prihvatljivi su na sudu. Države se ohrabruju osigurati, tamo gdje je to potrebno, da se takvim pismenim dokazima prida dužna težina u skladu sa nacionalnim pravilima dokazivanja.

Haški slučajevi povratka daju se presuditi u skraćenom postupku. Puni postupak koji uključuje izvođenje dokaza, neće biti potreban niti poželjan. Zakonodavstvo može omogućiti da dokazi u obliku izjava danih pod zakletvom, transkripta usmenih izjava ili pravnih stajališta države koja je podnijela zahtjev za povratak, budu prihvatljivi na sudu kao dokazi o činjenicama. Pravila usvojena u nekoliko zakonodavstava omogućuju ekspeditivna saslušanja u tom smislu.

U jednom broju zemalja haški se postupci povratka djeteta prvenstveno vode na osnovu pisanih podnesaka i dokaza. S ciljem ubrzavanja postupaka, u nekim su zemljama razvijena pravila (često od strane pravosudnih tijela) koja definiraju i ograničuju okolnosti pod kojima se prihvaća usmeni iskaz. Usmeni iskaz neće nužno prouzročiti nepotrebnu odgodu ako se postupak vodi pod striktnim sudačkim nadzorom. Mnogo toga može ovisiti o spornom pitanju. Na primjer, unutar nekog zakonodavstva, postoji veća mogućnost da se dopusti usmeni iskaz ako postoje proturječnosti u pisanim dokazima koje su strane u postupku priložile, a koji se ne mogu razriješiti bez unakrsnog ispitivanja ili usmenog iskaza. Ako je ovo slučaj, općenito uzevši, obje stranke trebaju dobiti priliku da budu saslušane.

U nekim zakonodavstvima gdje Konvencija uspješno funkcionira, rasprave se mogu zasnivati na pisanim izjavama danim pod zakletvom kao glavnim dokazom u većini slučajeva i izvoditi bez usmenog svjedočenja, osobito vještaka. Kod usmenog iskaza, pogotovo ako postoji nepomirljivo proturječje u pisanim dokazima danim pod zakletvom po ključnom pitanju, iskaz se usko fokusira na bitne stvari i vremenski ograničava. U drugim državama ne postoje posebna pravila. U mnogim sustavima, sudac pojedinac koji vodi slučaj postupa u određenoj mjeri po vlastitom nahođenju (diskrecijska ocjena).

...

6.5.3 Osobno pojavljivanje podnositelja molbe

Zbog međunarodnog karaktera slučajeva iz ove Konvencije i zemljopisnih udaljenosti, zahtjev nekih zemalja da se podnositelj molbe osobno pojavi na sudu u državi kojoj je molba upućena može prouzročiti odgode sudskog postupka i velike troškove podnositelju molbe. Uvjet za osobnim pojavljivanjem podnositelja molbe na sudu može, u nekim slučajevima, učiniti pravna sredstva Konvencije nedostupnim. U mnogim slučajevima, ne moraju oba roditelja nužno fizički biti prisutni raspravi o povratku djeteta, već "napušteni" roditelj može biti pravno zastupan kako bi se osiguralo da se u potpunosti razmotre sva relevantna pitanja.

Sudski se postupak može olakšati ako se kao dokaz koristi izjava podnositelja molbe dana pod zakletvom koji je u inozemstvu. U takvim slučajevima, važno je da se na osnovu te izjave pod zakletvom ne izvuku za podnositelja molbe nepovoljni zaključci pošto neće biti nazočan na unakrsnom ispitivanju u vezi svoje izjave date pod zakletvom a koja se razmatra kao dokaz. U tu svrhu, u nekim pravosudnim sustavima postoje sudska pravila koja dopuštaju da podnositelj molbe bude unakrsno ispitan u svojoj zemlji, s tim da zapisnik ispitivanja bude dostavljen državi kojoj je upućena molba kako bi bili upotrijebljeni u sudskoj raspravi o zahtjevu za povratak djeteta.”

29. Baza podataka o međunarodnoj otmici djece (INCADAT) glavna je baza pravnih podataka za Hašku konvenciju. Osnovao ju je Stalni ured Haške konferencije o međunarodnom privatnom pravu kako bi omogućio mrežni pristup mnogim vodećim primjerima sudskih odluka na temelju Konvencije koje donose nacionalni sudovi iz cijelog svijeta prilikom primjene Haške konvencije, čime se olakšava njezina ujednačena primjena. INCADAT je besplatan i sveobuhvatan alat za pretraživanje slučajeva, sažetaka slučajeva i pravnih analiza primjene Haške konvencije. Na tom web-mjestu mogu se pronaći i dodatni materijali važni za to područje prava. Na primjer, na njemu se nalaze analize sudske prakse raspodijeljene po pravnim pitanjima. U tom dijelu baze podataka u kategoriji Usmeni iskazi navodi se kako slijedi:

„Kako bi se osiguralo brzo rješavanje slučajeva iz ove Konvencije, kako je utvrđeno Konvencijom, sudovi u nekim pravosudnim sustavima ograničili su uporabu usmenih iskaza, ...

...

U skladu s pravilima koja se u Europskoj uniji primjenjuju na otmice unutar EU-a (Uredba Vijeća (EZ) br. 2201/2003 (Bruxelles II.a) na molbe na temelju Konvencije sada se primjenjuju dodatne odredbe, uključujući obvezu saslušanja podnositelja zahtjeva prije odbijanja predaje djeteta [članak 11. stavak 5. Uredbe Bruxelles II.a] i obvezu saslušanja djeteta ‘tijekom postupka, osim ako se to čini neprikladnim zbog njegove dobi ili stupnja zrelosti’ [članak 11. stavak 2. Uredbe Bruxelles II.a].”

IV. MJERODAVNO PRAVO EUROPSKE UNIJE

30. Mjerodavna odredba Uredbe Vijeća (EZ) br. 2201/2003 od 27. studenoga 2003. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću (poznata pod nazivom „Uredba Bruxelles II.a”), konkretno članak 11. stavak 5., glasi kako slijedi:

„Sud ne može odbiti predaju djeteta, a da prije toga ne pruži mogućnost saslušanja osobe koja zahtijeva predaju djeteta.”

PRAVO

I. NAVODNE POVREDE ČLANKA 6. STAVKA 1. I ČLANKA 8. KONVENCIJE

31. Podnositelj zahtjeva prigovorio je na temelju članka 6. stavka 1. Konvencije da je postupak radi povratka djeteta bio nepošten. Konkretno, prigovorio je na (a) povredu načela kontradiktornosti jer ga prvostupanjski sud nije obavijestio o odluci o pribavljanju mišljenja forenzičkog vještaka i jer nije bio uključen u vještačenje te na (b) povredu njegova prava na usmenu raspravu jer sudovi nisu zakazali nijedno ročište u njegovu predmetu. Mjerodavni dio članka 6. stavka 1. Konvencije glasi kako slijedi:

„Radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi ... svatko ima pravo da ... sud ... pravično ispita njegov predmet.”

32. Podnositelj zahtjeva prigovorio je i da su obijanjem zahtjeva za povratak njegova sina domaći sudovi povrijedili njegovu pravo na poštovanje obiteljskog života. Pozvao se na članak 8. Konvencije koji glasi kako slijedi:

„1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga ... obiteljskog života ...

2. Javna se vlast neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala kao i radi zaštite prava i sloboda drugih.”

A. Dopuštenost

33. Vlada je osporavala dopuštenost zahtjeva tvrdeći da je zahtjev u osnovi jednak zahtjevu koji je podnositelj zahtjeva već podnio (vidi prethodni stavak 9.). Također je tvrdila da prigovor na temelju članka 8. nije spojiv *ratione materiae* s odredbama Konvencije.

1. *Je li zahtjev u osnovi jednak zahtjevu koji je Sud prethodno ispitivao?*

(a) Tvrdnje stranaka

34. Vlada je tvrdila da je ovaj zahtjev nedopušten jer je u osnovi jednak zahtjevu u prvom predmetu *Adžić*. Točnije, tvrdila je da se oba zahtjeva odnose na iste činjenice i u osnovi na iste prigovore.

35. Podnositelj zahtjeva odgovorio je da je u prvom predmetu *Adžić* prigovorio na temelju članka 6. stavka 1. i članka 8. Konvencije na prekomjernu duljinu postupka radi povratka njegova sina te na temelju članka 13. da nije imao učinkovito domaće pravno sredstvo za svoje prigovore na temelju Konvencije. Nije iznio nikakve druge prigovore na temelju članka 6. stavka 1. jer je u to vrijeme postupak i dalje bio u tijeku (vidi prethodni stavak 11.), pa bi takav prigovor bio preuranjen.

(b) Ocjena suda

36. Sud primjećuje da je podnositelj zahtjeva u prvom predmetu *Adžić* prigovorio da u prethodno navedenom postupku radi povratka djeteta (stavci 6. – 8.) domaća tijela nisu osigurala njegovo pravo na poštovanje njegovog obiteljskog života koje je zajamčeno člankom 8. Konvencije time što nisu brzo postupala u tom postupku (vidi *Adžić*, prethodno citirano, stavak 66.). Podnositelj zahtjeva također je prigovorio da duljina tog postupka nije bila u skladu s pretpostavkom „razumnog roka” određenog člankom 6. stavkom 1. Konvencije te, na temelju članka 13., da nije imao učinkovito pravno sredstvo za svoje prigovore na temelju Konvencije (ibid.). Taj je postupak i dalje bio u tijeku kada je Sud 17. veljače 2015. godine donio presudu u prvom predmetu *Adžić* (vidi prethodni stavak 9.).

37. U ovom predmetu podnositelj zahtjeva prigovara na temelju istih članaka, no prigovara na pravomoćnu odluku donesenu u tom postupku kojom je odbijen njegov zahtjev za povratak sina (članak 8., vidi stavak 32.) i na nepoštenost tog postupka (članak 6. stavak 1., vidi stavak 31.), pri čemu treba imati na umu da je postupak u međuvremenu završen.

38. Imajući u vidu svoju sudsku praksu o tom pitanju (vidi *Previti protiv Italije* (odl.), br. 45291/06, stavci 293. – 294., 8. prosinca 2009., *Kafkaris protiv Cipra* (odl.), br. 9644/09, stavak 68., 21. lipnja 2011., *Kuppinger protiv Njemačke*, br. 62198/11, stavci 87. – 92., 15. siječnja 2015., i *Tsartsidze i drugi protiv Gruzije*, br. 18766/04, stavci 64. – 66., 17. siječnja 2017.), Sud smatra da činjenice na koje se prigovara u ovom predmetu (odbijanje domaćih sudova da vrate podnositeljeva sina i nepoštenost postupka radi povratka) nisu jednake činjenicama iz prvog predmeta *Adžić* (duljina postupka). To znači da se ta dva predmeta ne odnose na iste prigovore i da stoga nisu u osnovi jednaka.

39. Iz toga slijedi da se prigovor Vlade mora odbiti.

2. Spojivost ratione materiae**(a) Tvrdnje stranaka**

40. Vlada je tvrdila da Sud nije nadležan ispitivati podnositeljev prigovor u kojem navodi da su domaći sudovi pogrešno protumačili i pogrešno primijenili mjerodavne odredbe Haške konvencije te da je stoga došlo do povrede članka 8. Konvencije iz ovog predmeta.

41. Podnositelj zahtjeva odgovorio je da je Sud *de facto* tumačio Hašku konvenciju i ispitivao način na koji su je domaći sudovi primijenili u nizu predmeta u kojima su podnositelji zahtjeva na temelju članka 8. Konvencije prigovorili na povredu njihova prava na obiteljski život.

(b) Ocjena suda

42. Sud prvo ponavlja da je tumačenje i primjena domaćeg prava, kao i pravila općeg međunarodnog prava i međunarodnih ugovora, prvenstveno

odgovornost nacionalnih tijela, točnije sudova (vidi, na primjer, *X. protiv Latvije* [VV], br. 27853/09, stavak 62., ECHR 2013, i *Neulinger i Shuruk protiv Švicarske* [VV], br. 41615/07, stavak 100., ECHR 2010). Uloga Suda ograničena je na utvrđivanje jesu li ta pravila primjenjiva i je li njihovo tumačenje spojivo s Konvencijom (vidi *Neulinger i Shuruk*, loc. cit.).

43. Sud nadalje napominje da u ispitivanju opravdanosti miješanja u pravo na poštovanje obiteljskog života Sud prvo mora utvrditi može li se ono smatrati zakonitim za potrebe članka 8. stavka 2. Konvencije s obzirom na to da odluka koja je dovela do njega mora biti „u skladu sa zakonom”. Činjenica da je ovlast Suda u ispitivanju zakonitosti miješanja ograničena na slučajeve očitog nepridržavanja ili proizvoljnosti (vidi, na primjer, *Malinin protiv Rusije*, br. 70135/14, stavak 92., 12. prosinca 2017.) ne znači da Sud nije nadležan ispitivati prigovore na temelju članka 8. Konvencije u kojima podnositelji zahtjeva tvrde, među ostalim, da su domaći sudovi pogrešno protumačili ili pogrešno primijenili domaće ili međunarodno pravo.

44. Štoviše, Sud je u više navrata presudio da u pitanjima međunarodne otmice djece obveze koje članak 8. nameće državama ugovornicama moraju se tumačiti uzimajući u obzir, posebice, Hašku konvenciju o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece (vidi *Neulinger i Shuruk*, prethodno citirano, stavak 132. i predmeti tamo citirani). Stoga se u predmetima koji se odnose na međunarodnu otmicu djeteta, a u kojima podnositelji zahtjeva prigovaraju na temelju članka 8. Konvencije i tvrde, među ostalim, da su domaći sudovi pogrešno protumačili ili pogrešno primijenili Hašku konvenciju, takve tvrdnje ne smiju shvatiti doslovno, nego s obzirom na prethodno navedenu sudsku praksu Suda.

45. Iz toga slijedi da se prigovor Vlade o nespojivosti *ratione materiae* mora odbiti.

3. Zaključak o dopuštenosti

46. Sud zatim primjećuje da zahtjev nije očito neosnovan u smislu članka 35. stavka 3. točke (a) Konvencije. Također primjećuje da nije nedopušten ni po kojoj drugoj osnovi. Stoga se mora proglasiti dopuštenim.

B. Osnovanost

1. Navodna povreda članka 6. stavka 1. Konvencije zbog neprovođenja usmene rasprave

(a) Tvrdnje stranaka

(i) Podnositelj zahtjeva

47. Podnositelj zahtjeva tvrdio je da u situaciji kao što je ona iz ovog predmeta, u kojoj je postupak radi povratka djeteta pred redovnim sudovima trajao tri godine umjesto šest tjedana kako je utvrđeno Haškom konvencijom,

domaći sudovi nisu imali opravdanje da ne zakažu nijedno ročište radi saslušanja stranaka i utvrđivanja relevantnih činjenica. Cilj preporuke iz različitih međunarodnih instrumenata na koje upućuje Vlada (vidi prethodne stavke 28. – 29. i u nastavku stavak 52.), a u kojima se predlaže da se domaći sudovi prvenstveno oslone na pisane dokaze, ubrzavanje je postupka radi povratka na temelju Haške konvencije. No Vladina tvrdnja koja se temelji na toj preporuci od male je važnosti u ovom predmetu u kojem je duljina postupka radi povratka bila prekomjerna. Štoviše, činjenice iz predmeta koje je ispitivao Sud u kontekstu primjene Haške konvencije ukazivale su na to da je praksa svih domaćih sudova u državama ugovornicama da održe raspravu u takvim postupcima.

48. Podnositelj zahtjeva posebno je osporavao Vladinu tvrdnju da su pisani dokazi koje su stranke dostavile bili dostatni da domaći sud u potpunosti utvrdi činjenično stanje u predmetu (vidi u nastavku stavak 51.). Smatrao je da sama činjenica da je postupak pred redovnim sudovima trajao tri godine ukazuje na to da ti sudovi nisu uspjeli utvrditi sve bitne činjenice s dovoljnom sigurnošću. Isto tako, kritizirao je Vladinu tvrdnju (vidi u nastavku stavak 54.) da u svom zahtjevu za zakazivanje usmene rasprave (vidi *Adžić*, prethodno citirano, stavak 29.) nije razjasnio koji bi se dokazi trebali izvesti na raspravi. Podnositelj zahtjeva smatra da je zahtijevanjem rasprave ukazao na to da želi da ga sud sasluša. Osim toga, izrijeком je predložio da se reproduciraju i na raspravi ispituju snimke njegovih razgovora sa sinom putem servisa Skype (vidi *Adžić*, stavak 27.).

49. Podnositelj zahtjeva zatim je tvrdio da ga je trebalo saslušati, ako radi ničega drugog, zbog toga što je to neizravno osigurano protivnoj stranci, koja je saslušana u dva navrata, jednom u lokalnom centru za socijalnu skrb i jednom pred forenzičkom vještakinjom (vidi *Adžić*, stavci 32. i 39.). Ta postupovna nejednakost mogla se ispraviti održavanjem usmene rasprave na kojoj bi mu se omogućilo da ispriča „svoju stranu priče”.

50. Nadalje, podnositelj zahtjeva nije mogao predvidjeti da će prvostupanjski sud odstupiti od svoje „redovne” prakse i neće provesti raspravu. U takvoj je situaciji predmetni sud trebao barem obavijestiti stranke da se rasprava neće zakazati i pozvati ih da iznesu svoje završne riječi.

(ii) *Vlada*

51. Vlada je tvrdila da se člankom 6. stavkom 1. Konvencije jamči pravo na usmenu raspravu osim u izvanrednim okolnostima koje opravdavaju neprovođenje te rasprave. Tvrdila je da u ovom predmetu provođenje rasprave nije bilo nužno jer su pisani dokazi koje su obje stranke dostavile bili dostatni da domaći sud u potpunosti utvrdi činjenično stanje u predmetu, pri čemu se podrazumijeva da su ti sudovi ovlašteni samostalno odlučivati o izboru dokaznih sredstava i o njihovoj dokaznoj snazi.

52. Vlada je zatim tvrdila da domaći sudovi nisu bili obvezni provesti raspravu ni na temelju mjerodavnog domaćeg prava (vidi prethodne

stavke 13. – 14., 16., 23. i 25.) ni na temelju Haške konvencije. Konkretno, Vlada je tvrdila da nijedna odredba Haške konvencije ni pripremni radovi za nju ne ukazuju na to da je usmena rasprava obvezna. Upravo suprotno, mjerodavni međunarodni instrumenti (vidi prethodne stavke 28. – 29.) ukazuju na to da se rasprave i saslušanja stranaka ne preporučuju u postupcima radi povratka djeteta na temelju Haške konvencije. Vlada je posebno uputila na Vodič za uspješnu primjenu Haške konvencije, u kojem je naglasak na pisanim dokazima čime se eliminira potreba za usmenim svjedočenjem. U Vodiču se i predlaže da domaći sud razmotri bi li saslušanje roditelja koji zahtjeva povratak djeteta prouzročilo nepotrebno odugovlačenje ispitivanja predmeta (vidi prethodni stavak 28.).

53. Vlada je posebno naglasila da je u predmetu *Amade protiv Češke Republike* ((odl.) [Odbor], br. 22796/16, 13. rujna 2016.) Sud utvrdio da u postupcima na temelju Haške konvencije ne postoji obveza saslušanja stranaka s obzirom na to da domaći sud sukladno načelu slobodne procjene odlučuje hoće li provoditi usmenu raspravu ili ne. Slično tome, u predmetu *Šneersone i Kampanella protiv Italije* (br. 14737/09, 12. srpnja 2011.) Sud je utvrdio da nije došlo do povrede članka 8. ni članka 6. stavka 1. Konvencije zbog toga što je sporna odluka talijanskih sudova u postupku radi povratka na temelju Haške konvencije donesena bez provođenja rasprave.

54. Naposljetku, Vlada je istaknula da podnositelj zahtjeva nije naveo koje bi odlučne činjenice trebalo razjasniti provođenjem usmene rasprave. Umjesto toga, samo je zatražio od suda da zakaže raspravu što prije (vidi *Adžić*, prethodno citirano, stavak 29., a da nije specificirao koje bi dokaze na raspravi trebalo izvesti kao ni izričito zatražio da ga sud usmeno sasluša. Vlada je smatrala da, s obzirom na to da je podnositelj zahtjeva podnio brojne podneske i očitovao se o svakom aspektu predmeta, teško je zamisliti koja bi bila dokazna vrijednost usmene rasprave. Provođenje usmene rasprave samo bi dodatno produljilo postupak.

(b) Ocjena suda

55. Sud ponavlja da pravo da se „javno ... ispita ... slučaj” iz članka 6. stavka 1. Konvencije nužno podrazumijeva pravo na „usmenu raspravu”. Osim ako postoje izvanredne okolnosti koje opravdavaju neprovođenje rasprave, pravo na javno ispitivanje slučaja na temelju članka 6. stavka 1. podrazumijeva pravo na usmenu raspravu na barem jednom stupnju (vidi, na primjer, *Döry protiv Švedske*, br. 28394/95, stavci 37. i 39., 12. studenoga 2002., i *Zajednica Bektaša i drugi protiv bivše jugoslavenske republike Makedonije*, br. 48044/10 i dva druga predmeta, stavak 80., 12. travnja 2018.).

56. Izvanrednost okolnosti koja može opravdati neprovođenje usmene rasprave u postupku koji se odnosi na „građansko” pravo u osnovi ovisi o prirodi pitanja o kojima odlučuje nadležni nacionalni sud. Sud je potvrdio da su izvanredne okolnosti postojale u predmetima u kojima se postupak odnosio

na izričito pravna ili iznimno tehnička pitanja ili u kojima nisu postojala pitanja vjerodostojnosti ni sporne činjenice zbog kojih bi trebalo provesti raspravu pa su sudovi mogli pošteno i razumno odlučiti o predmetu na temelju tvrdnji stranaka i drugog pisanog materijala (vidi, na primjer, *Mirovni Inštitut protiv Slovenije*, br. 32303/13, stavak 37., 13. ožujka 2018.). U tom se pogledu također napominje da se člankom 6. Konvencije ne jamči pravo na osobno pojavljivanje pred parničnim sudom nego općenitije pravo na učinkovito izlaganje argumenata (vidi *Margaretić protiv Hrvatske*, br. 16115/13, stavak 127., 5. lipnja 2014.).

57. U ovom predmetu Sud primjećuje da je podnositeljev zahtjev za povratak djeteta ispitan na tri stupnja nadležnosti i da nije zakazano nijedno ročište (vidi prethodne stavke 6. – 8. i 10. – 11.). Postupak pred prvostupanjskim i drugostupanjskim sudom nije se odnosio samo na pravna pitanja nego i na važna činjenična pitanja. Konkretno, ti su sudovi morali ispitati (vidi *Adžić*, prethodno citirano, stavci 8. – 45.):

– postoji li ozbiljna opasnost da bi povratak podnositeljeva sina u Sjedinjene Američke Države izložio dijete psihološkoj traumi ili na drugi način doveo dijete u nepovoljan položaj (vidi članak 13. stavak 1. točku (b) Haške konvencije spomenute u prethodnom stavku 11.) i

– je li majka u mogućnosti pratiti dijete odnosno slobodno se vratiti u Sjedinjene Američke Države i tamo naći posao.

58. Domaći sudovi odbili su podnositeljeve zahtjeve za usmenu raspravu jer su smatrali da usmena saslušanja stranaka vjerojatno neće pridonijeti utvrđivanju činjeničnog stanja u predmetu i stoga ne mogu opravdati dodatno produljivanje postupka (vidi prethodni stavak 8.).

59. U tom pogledu Sud ponavlja da nacionalna tijela mogu uzeti u obzir pretpostavke učinkovitosti i ekonomičnosti te je i sam utvrdio, na primjer, da bi sustavno provođenje rasprava moglo biti prepreka u osiguranju stupnja revnosti koji je potreban u određenim predmetima (vrstama predmeta) i da bi u konačnici moglo onemogućiti ispunjavanje pretpostavke razumnog roka iz članka 6. stavka 1. (vidi *Jussila protiv Finske* [VV], br. 73053/01, stavak 42., ECHR 2006-XIV).

60. Upravo su taj razlog i domaći sudovi i Vlada iznijeli kao razlog za neprovođenje rasprave u ovom predmetu (vidi prethodne stavke 8. i 53.). Vlada je u tom pogledu uputila još i na mjerodavne međunarodne instrumente (vidi prethodne stavke 28. – 29. i 52.) i ukazala na to da se takva praksa preporučuje kako bi se postupak radi povratka na temelju Haške konvencije mogao završiti u kratkom roku koji je za njega propisan.

61. Taj argument nije uvjerio Sud iz sljedećih razloga.

62. Prvo, prema sudskoj praksi Suda (vidi prethodni stavak 56.) zahtjevi učinkovitosti i ekonomičnosti sami po sebi ne mogu opravdati neprovođenje rasprave osim ako se predmet odnosi na izričito pravna ili iznimno tehnička pitanja ili ako ne postoje pitanja vjerodostojnosti ni sporne činjenice zbog kojih bi trebalo provesti raspravu pa sudovi mogu pošteno i razumno odlučiti

o predmetu na temelju tvrdnji stranaka i drugog pisanog materijala. Kao što je već navedeno (vidi stavak 57.), takve izvanredne okolnosti nisu postojale u ovom predmetu.

63. Drugo, osim tih razmatranja (vidi prethodni stavak), Sud se slaže s podnositeljem zahtjeva (vidi prethodne stavke 47. – 48.) da je Vladin argument koji se temelji na zahtjevima učinkovitosti i ekonomičnosti prilično neuvjerljiv u situaciji kao što je ona iz ovog predmeta u kojoj je prvostupanjski sud odbio provesti usmenu raspravu iako je postupak u tom trenutku već trajao gotovo tri godine.

64. Treće, Vlada u svom argumentu ne uzima u obzir da saslušanje stranaka nije jedina svrha usmene rasprave. To je ujedno i prilika za stranke i sud da ispituju svjedoke i vještake, pri čemu se podrazumijeva da su spontani odgovori svjedoka na pitanja u prisustvu suca koji može promotriti njihove reakcije važan element u ocjenjivanju njihove vjerodostojnosti. Osim toga, usmena rasprava prilika je da stranke usmeno iznesu svoje tvrdnje, čija se važnost ne može podcijeniti, ali i da sud razjasni ne samo određena činjenična nego i pravna pitanja u izravnoj komunikaciji sa strankama. U tom se pogledu mora istaknuti da je Županijski sud u Zagrebu u svojoj odluci od 2. srpnja 2012., kojom je prihvatio žalbu podnositelja zahtjeva i ukinuo prvostupanjsku odluku od 15. ožujka 2012., uputio Općinski građanski sud u Zagrebu da zakaže ročište i ispita okolnosti predmeta zajedno sa strankama (vidi prethodni stavak 7.).

65. Naposljetku, Sud primjećuje da je njegova odluka u predmetu *Amade* (vidi *Amade*, prethodno citirano) odluka Odbora i da, suprotno tvrdnjama Vlade (vidi prethodni stavak 53.), u toj odluci ništa ne ukazuje na to da države u načelu nemaju obvezu provođenja usmene rasprave u postupku radi povratka na temelju Haške konvencije. Osim toga, iz utvrđenja Suda u predmetu *Šneersone i Kampanella* (prethodno citirano) ne može se izvući ni zaključak da neprovođenjem usmene rasprave u okolnostima tog predmeta nije došlo do povrede članka 8. ni članka 6. stavka 1. Konvencije.

66. Prethodna razmatranja dostatna su Sudu da zaključi da neprovođenje rasprave nije bilo opravdano u postupku na koji se prigovara.

67. Stoga je došlo do povrede članka 6. stavka 1. Konvencije zbog neprovođenja usmene rasprave u ovom predmetu.

2. Navodna povreda članka 6. stavka 1. Konvencije zbog povrede načela kontradiktornosti i jednakosti stranaka u postupku

68. Sud zatim napominje da podnositelj zahtjeva u ovom predmetu nije prigovorio samo na temelju članka 6. stavka 1. Konvencije na nepoštenost predmetnog postupka radi povratka njegova sina. Pozivajući se na članak 8. Konvencije, prigovorio je i da je taj postupak doveo do povrede njegova prava na poštovanje obiteljskog života (vidi prethodni stavak 32.). Uz izuzetak povrede prava na pošteno suđenje zbog neprovođenja usmene rasprave koja je ispitana u prethodnim staccima, s obzirom na prirodu preostalih prigovora

podnositelja zahtjeva u ovom predmetu dolazi do određenog preklapanja između jamstava iz članka 6. stavka 1. i onih iz članka 8. Konvencije. Premda članak 8. ne sadrži nikakve izriječom navedene postupovne pretpostavke, proces donošenja odluke mora biti pravičan i takav da omogući odgovarajuće poštovanje interesa koje štiti članak 8. (vidi, na primjer, *M. i M. protiv Hrvatske*, br. 10161/13, stavak 180., ECHR 2015 (izvadci)). Posebice, u nekoliko predmeta povezanih sa skrbi za djecu Sud je ispitao jesu li roditelji bili dovoljno uključeni u proces donošenja odluke s ciljem utvrđivanja jesu li povrijeđena njihova prava iz članka 8. (ibid., loc. cit.).

69. Kao stručnjak za karakterizaciju koja se u pravu daje činjenicama predmeta (vidi *Guerra i drugi protiv Italije*, 19. veljače 1998., stavak 44., *Izvešća o presudama i odlukama* 1998-I, i *Radomilja i drugi protiv Hrvatske* [VV], br. 37685/10 i 22768/12, stavak 124., 20. ožujka 2018.) i imajući u vidu vlastitu sudsku praksu (vidi, na primjer, *Buscemi protiv Italije*, br. 29569/95, stavci 57. – 63., ECHR 1999-VI), Sud utvrđuje da se preostali dio podnositeljeva prigovora na temelju članka 6. stavka 1. Konvencije, koji se odnosi na povredu načela kontradiktornosti i jednakosti stranaka u postupku (vidi prethodni stavak 31.), treba ispitati na temelju članka 8. Konvencije (vidi u nastavku stavke 70. – 96.).

3. Navodna povreda članka 8. Konvencije

(a) Tvrdnje stranaka

(i) Podnositelj zahtjeva

70. Podnositelj zahtjeva tvrdio je da je odbijanje domaćih sudova da vrate njegova sina u Sjedinjene Američke Države bilo miješanje u njegovo pravo na poštovanje obiteljskog života. To je miješanje bilo nezakonito i jedini mu je cilj bila zaštita interesa majke, a ne djeteta, te stoga nije bilo nužno u demokratskom društvu. Naime, kad je riječ o pretpostavci zakonitosti, podnositelj zahtjeva tvrdio je da su domaći sudovi preširoko protumačili iznimku iz članka 13. stavka 1. točke (b) Haške konvencije, koja se mora tumačiti strogo, te da su pogrešno primijenili taj članak na činjenice u ovom predmetu.

71. Kad je riječ o procesu donošenja odluka, podnositelj zahtjeva istaknuo je da za razliku od svoje žene nije sudjelovao u vještačenju u predmetnom postupku radi povratka. To je znatno narušilo postupovnu ravnotežu između dviju stranaka na njegovu štetu s obzirom na to da se pravomoćna odluka suda temeljila na nalazu i mišljenju vještakinje koja je smatrala da bi povratak u Sjedinjene Američke Države bez majke bila trauma za njegova sina.

72. Ta se neravnoteža očituje u činjenici da se mišljenje vještakinje djelomično temeljilo na razgovoru s majkom njegova sina i djetetom s kojim su razgovor i promatranje obavljani u prisustvu majke. Podnositelj zahtjeva smatra da je u takvoj situaciji legitimno dovesti u pitanje bi li mišljenje

vještakinje bilo jednako da je i on sudjelovao u vještačenju. Suprotno Vladinim tvrdnjama da bi razgovor s njime kao ocem bio nepotreban (vidi u nastavku stavak 76.), podnositelj zahtjeva istaknuo je da je sama vještakinja u svom zaključku napomenula da se odnos između dječaka i oca nije mogao ocijeniti jer otac nije sudjelovao u vještačenju (vidi *Adžić*, prethodno citirano, stavak 39.). Podnositelj zahtjeva smatra da to ukazuje na to da je vještakinja smatrala da treba ocijeniti odnos između njega i njegova sina kako bi oblikovala svoje mišljenje.

73. Podnositelj zahtjeva zatim je osporavao Vladinu tvrdnju da je vještakinja morala saslušati i majku jer se radilo o djetetu od pet godina koje nije moglo samostalno doći do vještakinje i jer je vještakinja morala procijeniti traumu kojoj bi dječak bio izložen ako se odvoji od majke (vidi u nastavku stavak 77.). Iako je razumljivo da dijete od pet godina nije moglo samostalno doći do vještakinje, podnositelj zahtjeva smatra da to nije razlog da se majku uključi u vještačenje razgovorom s njome, a njega kao oca potpuno izostavi. Nadalje, teško je dokazati Vladinu tvrdnju da se u danim okolnostima opasnost od traume za dijete mogla procijeniti isključivo na temelju razgovora s dječakom pojedinačno i razgovora s dječakom i majkom zajedno (vidi u nastavku stavak 77.). Podnositelj zahtjeva smatra da je bilo „empirijski i prirodno” da je vještakinja morala ocijeniti emocionalnu vezu između djeteta i njega kao oca te njihov međusobni odnos kako bi dovršila svoju zadaću. To je mišljenje temeljio na činjenici da povratak djeteta u Sjedinjene Američke Države bez majke ne bi nužno izložio dijete traumi s obzirom na to da bi se dječak ionako vraćao ocu, odnosno osobi koja se brinula za njega od rođenja u jednakoj mjeri kao i majka i s kojom je emocionalno povezan, i vraćao bi se u poznato okruženje u kojem je odrastao.

74. Naposljetku, kad je riječ o Vladinoj tvrdnji da je podnositelj zahtjeva mogao od prvostupanjskog suda zatražiti dopunu nalaza i mišljenja vještaka ili novo vještačenje koje bi proveo drugi vještak (vidi u nastavku stavak 78.), podnositelj zahtjeva odgovorio je da ga je u tome spriječilo postupanje suda. Nakon što je dobio nalaz i mišljenje vještaka i prigovorio na njega, podnositelj zahtjeva očekivao je da će prvostupanjski sud, kako je propisano pravilima parničnog postupka (vidi prethodni stavak 21.), zakazati ročište na kojem će on moći ispitati vještakinju i vještakinja odgovoriti na njegove prigovore. Samo u slučaju da vještakinja nije mogla razjasniti navodne nedostatke u nalazu i mišljenju, podnositelj zahtjeva imao bi pravo zatražiti dopunu nalaza i mišljenja ili novo vještačenje koje bi proveo drugi vještak (vidi prethodni stavak 22.). No, budući da ročište nije nikada održano, podnositelj zahtjeva nije mogao postupiti na način koji je predložila Vlada.

(ii) *Vlada*

75. Vlada je potvrdila da je došlo do miješanja u podnositeljevo pravo na poštovanje obiteljskog života. Međutim, tvrdila je da je to miješanje, odnosno odbijanje domaćih sudova da vrate podnositeljeva sina u Sjedinjene

Američke Države, bilo u skladu sa zakonom, da je imalo legitiman cilj i da je bilo nužno u demokratskom društvu. Naime, odluka se temeljila na članku 13. stavku 1. točki (b) Haške konvencije i imala je za cilj zaštitu prava drugih, odnosno podnositeljeva sina.

76. U svom odgovoru na podnositeljeve tvrdnje o procesu donošenja odluka (vidi prethodne stavke 71. – 74.) Vlada je istaknula da je predmet vještačenja bila psihološka obrada djeteta radi utvrđivanja hoće li dijete biti izloženo opasnosti iz članka 13. stavka 1. točke (b) Haške konvencije ako se vrati u Sjedinjene Američke Države bez majke jer je majka navela da nema dokument na temelju kojeg može ući i boraviti u Sjedinjenim Američkim Državama i da tamo nema posao ni stan (vidi *Adžić*, prethodno citirano, stavci 13., 31. i 38.). Budući da podnositelj zahtjeva nije bio predmet vještačenja, nije bilo potrebno uključiti ga u vještačenje.

77. Vlada je zatim obrazložila da je vještakinja morala saslušati i majku jer se radilo o djetetu od pet godina koje nije moglo samostalno doći do vještaka i jer je zadaća vještakinje bila da procijeni traumu kojoj bi dječak bio izložen ako se odvoji od majke te njegovu sposobnost da je prevlada. Ta se opasnost mogla procijeniti na temelju razgovora s djetetom pojedinačno i razgovora s djetetom i majkom zajedno. To ne znači da je majka bila uključena u vještačenje. Samo je dovela dijete do ureda vještakinje i dala osnovne informacije. Razgovor s podnositeljem zahtjeva kao oцем u kontekstu zadaće vještakinje bio je nepotreban jer se na temelju njega nije mogao procijeniti stupanj povezanosti djeteta i majke te njezina uloga u djetetovom životu.

78. Da je podnositelj zahtjeva smatrao da je ključno uključiti ga osobno u vještačenje djeteta i da bi to moglo dovesti do drugačijeg nalaza vještakinje i u konačnici do drugačijeg ishoda postupka, podnositelj zahtjeva mogao je od prvostupanjskog suda zatražiti dopunu nalaza i mišljenja vještakinje ili novo vještačenje koje bi proveo drugi vještak.

(b) Ocjena suda

79. Stranke su se složile da je odluka Općinskog građanskog suda u Zagrebu od 15. ožujka 2012. godine bila miješanje u podnositeljevo pravo na poštovanje obiteljskog života zajamčeno člankom 8. Konvencije (vidi prethodne stavke 70. i 75.). Imajući u vidu svoju sudsku praksu o tom pitanju (vidi, na primjer, *Iosub Caras protiv Rumunjske*, br. 7198/04, stavak 30., 27. srpnja 2006., *Karrer protiv Rumunjske*, br. 16965/10, stavak 42., 21. veljače 2012., i *K.J. protiv Poljske*, br. 30813/14, stavak 55., 1. ožujka 2016.), Sud ne vidi razlog da smatra drugačije. Točnije, predmetna odluka ograničila je podnositelju zahtjeva uživanje u društvu njegova sina, pri čemu se podrazumijeva da je obostrano uživanje roditelja i djeteta u međusobnom društvu temeljni element obiteljskog života koji je zaštićen člankom 8. Konvencije (vidi *Iosub Caras*, prethodno citirano, stavci 29. – 30.).

80. Sud nadalje mora ispitati je li predmetno miješanje bilo opravdano u smislu članka 8. stavka 2. Ponavlja da svako miješanje u pravo na poštovanje obiteljskog života predstavlja povredu ovog članka osim ako je ono „u skladu sa zakonom”, služi postizanju legitimnog cilja i ako je „u demokratskom društvu nužno” (vidi, na primjer, *Vujica protiv Hrvatske*, br. 56163/12, stavak 87., 8. listopada 2015.).

81. Sud smatra da je miješanje u ovom predmetu bilo u skladu sa zakonom, točnije člankom 13. stavkom 1. točkom (b) Haške konvencije, koja je u Hrvatskoj stupila na snagu 1. prosinca 1991. godine (vidi prethodni stavak 11.). Unatoč podnositeljevim tvrdnjama o suprotnome (vidi prethodni stavak 70.), Sud nadalje utvrđuje da je miješanje težilo legitimnom cilju zaštite prava i sloboda drugih, točnije prava podnositeljeva sina. Stoga se još mora utvrditi je li miješanje bilo „nužno u demokratskom društvu” u smislu članka 8. stavka 2. Konvencije tumačenog s obzirom na Hašku konvenciju (vidi prethodni stavak 44.).

82. Sud ponavlja da se pri utvrđivanju je li miješanje u nečije pravo na obiteljski život „nužno u demokratskom društvu” mora ispitati je li pravična ravnoteža između suprotstavljenih interesa u pitanju – interesa djeteta, oba roditelja i javnog poretka – uspostavljena, unutar granica slobode procjene koju države imaju u tim pitanjima (vidi, na primjer, *Maumousseau i Washington protiv Francuske*, br. 39388/05, stavak 62., 6. prosinca 2007.). Pritom mora ocijeniti jesu li s obzirom na cjelokupni predmet razlozi kojima se predmetno miješanje opravdava mjerodavni i dostatni za potrebe članka 8. stavka 2. (ibid., stavak 81., i *Tiemann protiv Francuske i Njemačke* (odl.), br. 47457/99 i 47458/99, 27. travnja 2000.). Nedostatnost obrazloženja u rješenju o odbijanju ili prihvaćanju prigovora na povratak djeteta na temelju Haške konvencije bila bi protivna pretpostavkama iz članka 8. Konvencije (vidi *X protiv Latvije*, prethodno citirano, stavci 106. – 107., i *Blaga protiv Rumunjske*, br. 54443/10, stavak 70., 1. srpnja 2014.).

83. No Sud ne može na zadovoljavajući način to ocijeniti, a da prije toga ne utvrdi je li u cjelokupnom procesu donošenja odluka osigurana podnositelju zahtjeva potrebna zaštita njegovih ili njezinih interesa (vidi *Sommerfeld protiv Njemačke* [VV], br. 31871/96, stavak 66., ECHR 2003-VIII (izvadci), i *Sahin protiv Njemačke* [VV], br. 30943/96, stavak 68., ECHR 2003-VIII), odnosno da prije toga ne utvrdi je li država ispunila postupovne pretpostavke sadržane u tom članku (vidi prethodni stavak 68.).

84. Stoga Sud mora utvrditi je li, u konkretnim okolnostima ovog predmeta i uzimajući u obzir važnost donesenih odluka, podnositelj zahtjeva bio uključen u cjelokupan proces donošenja odluka u mjeri dostatnoj da mu osigura potrebnu zaštitu njegovih interesa.

85. U tom pogledu Sud napominje da je glavno pitanje koje su domaći sudovi u postupku radi povratka na koji se prigovara trebali ispitati bilo postoji li ozbiljna opasnost da bi povratak podnositeljeva sina u Sjedinjene Američke Države izložio dijete psihološkoj traumi ili na drugi način doveo

dijete u nepovoljan položaj (vidi prethodni stavak 57.) Kako bi ocijenio tu opasnost, prvostupanjski sud odlučio je pribaviti mišljenje forenzičkog vještaka psihijatrijske struke (vidi *Adžić*, prethodno citirano, stavak 33.). Vještaku je dana uputa da mora odgovoriti na ono pitanje koje je sud morao ispitati (vidi prethodne stavke 9. i 57.).

86. Nalaz i mišljenje vještakinje ukazuje na to da bi prebacivanje podnositeljeva sina u drugačije okruženje bilo trauma, no da bi je on mogao prevladati kada bi njegova majka živjela s njim (vidi *Adžić*, prethodno citirano, stavak 39.). S obzirom na to da su domaći sudovi u konačnici utvrdili da bi povratak u Sjedinjene Američke Države dječaka izložio psihološkoj traumi, odnosno opasnosti iz članka 13. stavka 1. točke (b) Haške konvencije, ako ga se vrati bez majke (vidi *Adžić*, prethodno citirano, stavak 43.), Sud smatra da je mišljenje vještakinje imalo odlučujući utjecaj na odluku domaćih sudova (usporedi s predmetom *Mantovanelli protiv Francuske*, 18. ožujka 1997., stavak 36., *Izvješća* 1997-II). Vlada to nije osporavala (vidi prethodne stavke 76. –78.).

87. Isto tako, Vlada nije osporavala činjenicu da je vještakinja oblikovala svoje mišljenje i pripremila nalaz i mišljenje nakon što je održala dva razgovora s podnositeljevim sinom, prvi sa sinom i majkom zajedno i drugi sa sinom bez njezine prisutnosti (vidi *Adžić*, prethodno citirano, stavak 39.), odnosno bez uključivanja podnositelja zahtjeva.

88. Vlada je tvrdila da uključivanje podnositelja zahtjeva nije bilo potrebno jer on nije bio predmet vještačenja i ne bi ni na koji drugi način pružio bitne informacije (vidi prethodne stavke 76. –77.). Istodobno je pokušala opravdati uključivanje majke upućivanjem na prirodu zadaće vještakinje, koja je bila procijeniti (a) opasnost od traume kojoj bi dječak mogao biti izložen ako se odvoji od nje i (b) njegovu sposobnost da je prevlada (vidi prethodni stavak 77.), a to je zadaća koja se nije mogla dovršiti, a da se prije toga ne ocijeni stupanj povezanosti djeteta i majke i njezina uloga u djetetovom životu.

89. Sud nije uvjerala Vladina tvrdnja da je u danim okolnostima uključivanje podnositelja zahtjeva u vještačenje bilo nepotrebno. Sud pridaje veliku važnost napomeni vještakinje da se odnos između dječaka i njegova oca nije mogao ocijeniti jer podnositelj zahtjeva nije sudjelovao u vještačenju (vidi *Adžić*, prethodno citirano, stavak 39.). Ta napomena u velikoj mjeri ukazuje na to da je vještakinja smatrala da bi za dovršetak njezine zadaće bilo korisno, ako ne i potrebno, ocijeniti odnos između sina i oca.

90. Nadalje, Sud smatra uvjerljivom podnositeljevu tvrdnju da se opasnost od traume kojoj bi njegov sin mogao biti izložen ako se u Sjedinjene Američke Države vrati bez majke i njegova sposobnost da je prevlada nisu mogle ispravno procijeniti, a da se pritom ne utvrdi koliko je jaka dječakova emocionalna veza s njim kao ocem (vidi prethodni stavak 73.). Dakle, ne može se isključiti mogućnost da bi opasnost od traume mogla biti manja ili da bi se trauma lakše prevladala da se utvrdilo da dječak ima jaku

emocionalnu vezu s podnositeljem zahtjeva, osobito ako se uzme u obzir činjenica da bi se dječak vraćao u poznato okruženje u kojem je odrastao.

91. Ako je u jednom od dva razgovara koje je vještakinja održala s djetetom prisustvo majke bilo potrebno kako bi se promotrila interakcija među njima radi ocjene djetetove emocionalne veze s njome, to bi u načelu trebalo vrijediti i za ocjenu dječakove emocionalne veze s ocem. No podnositelju zahtjeva nije pružena prilika da prisustvuje takvom razgovoru.

92. Vlada je tvrdila da je podnositelj zahtjeva tu situaciju mogao ispraviti da je od prvostupanjskog suda zatražio dopunu nalaza i mišljenja vještaka ili novo vještačenje koje bi proveo drugi vještak (vidi u nastavku stavak 78.). No s obzirom na podnositeljeve tvrdnje o suprotnome (vidi prethodni stavak 74.), i uzimajući u obzir mjerodavne odredbe domaćeg prava (vidi prethodne stavke 21. – 22.), Sud utvrđuje da je podnositelj zahtjeva imao dobar razlog da smatra da zbog neprovođenja usmene rasprave nije imao pravo postupiti na način koji je predložila Vlada.

93. To dodatno potvrđuje prethodne zaključke Suda na temelju članka 6. stavka 1. Konvencije o važnosti provođenja usmene rasprave u ovom predmetu (vidi prethodne stavke 55. – 67.). Ta bi rasprava bila prilika za stranke i prvostupanjski sud da ispituju vještakinju o brojnim važnim pitanjima.

94. S obzirom na odlučujući utjecaj mišljenja vještakinje na odluku domaćih sudova (vidi prethodni stavak 86.) Sud utvrđuje da u ovom predmetu podnositelj zahtjeva nije bio uključen u proces donošenja odluka u mjeri dostatnoj da mu osigura potrebnu zaštitu njegovih interesa (vidi prethodni stavak 84.). Njegovo je uključivanje bilo osobito važno jer su ti sudovi u konačnici odbili povratak njegova sina. Nadalje, ništa ne ukazuje na to da bi sudjelovanje podnositelja zahtjeva u vještačenju bilo protiv najboljih interesa djeteta. Upravo suprotno, moglo je pomoći u utvrđivanju rješenja koje je u najboljem interesu djeteta. Postupovne pretpostavke sadržane u članku 8. Konvencije stoga nisu ispunjene.

95. Stoga je došlo do povrede članka 8. Konvencije u ovom predmetu.

96. Naposljetku, Sud primjećuje da ne postoji osnova da se presuda u ovom predmetu protumači kao da se od tužene države zahtijeva povratak djeteta u Sjedinjene Američke Države (vidi, *mutatis mutandis*, *K.J. protiv Poljske*, prethodno citirano, stavak 76., i *G.N. protiv Poljske*, br. 2171/14, stavak 72., 19. srpnja 2016.).

II. PRIMJENA ČLANKA 41. KONVENCIJE

97. Članak 41. Konvencije glasi:

„Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije i dodatnih protokola, a unutarnje pravo zainteresirane visoke ugovorne stranke omogućava samo djelomičnu odštetu, Sud će, prema potrebi, dodijeliti pravednu naknadu povrijeđenoj stranci.”

A. Naknada štete

98. Podnositelj zahtjeva potraživao je 30.000,00 eura (EUR) na ime naknade nematerijalne štete.

99. Vlada je osporavala to potraživanje. Točnije, istaknula je pred Sudom da je podnositelju zahtjeva u odlučivanju o njegovu ranijem zahtjevu povezanom s istim postupkom radi povratka već dosuđeno 7.500,00 EUR na ime naknade nematerijalne štete zbog povrede članka 8. Konvencije (vidi *Adžić*, prethodno citirano, stavak 103.). Pozvala je Sud da uzme u obzir taj iznos.

100. Sud utvrđuje da je podnositelj zahtjeva zasigurno pretrpio nematerijalnu štetu zbog utvrđenih povreda. Odlučujući na pravičnoj osnovi i imajući u vidu prethodno dosuđen iznos (vidi *Adžić*, loc. cit.), Sud mu dosuđuje iznos od 9.000,00 EUR na ime naknade nematerijalne štete, uvećan za sve poreze koji bi mogli biti obračunati na taj iznos.

B. Troškovi i izdaci

1. Tvrdnje stranaka

101. Podnositelj zahtjeva također je potraživao 25.000,00 hrvatskih kuna (HRK) za troškove nastale pred domaćim sudovima te 37.500,00 HRK za one nastale pred Sudom. Također je potraživao 70.500 HRK za poštanske, telefonske i druge troškove (ispis, umnažanje i prijevod) nastale pred domaćim sudovima i Sudom.

102. Vlada je osporavala ta potraživanja jer ih je smatrala prekomjernima.

2. Ocjena Suda

103. Sud odbacuje potraživanje za troškove i izdatke nastale u domaćem postupku s obzirom na to da punomoćnica podnositelja zahtjeva nije dostavila detaljne podatke o tom potraživanju. Stoga nije ispunila pretpostavke navedene u pravilu 60. stavku 2. Poslovnika Suda.

104. Kad je riječ o potraživanju za troškove nastale pred Sudom, Sud smatra razumnim dosuditi iznos od 1.680,00 EUR.

105. Kad je riječ o podnositeljevom potraživanju za izdatke, Sud napominje da, osim u slučaju troškova prijevoda, punomoćnica podnositelja zahtjeva nije ispunila pretpostavke iz pravila 60. stavka 2. Poslovnika Suda jer nije priložila nijedan relevantni popratni dokument kojim se dokazuje da je podnositelj zahtjeva doista i pretrpio te troškove. Sud mu stoga dosuđuje 840,00 EUR za troškove prijevoda nastale u postupku pred Sudom.

C. Zatezna kamata

106. Sud smatra primjerenim da se stopa zatezne kamate temelji na najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke uvećanoj za tri postotna poena.

IZ TIH RAZLOGA SUD JEDNOGLASNO

1. *Utvrđuje* da je zahtjev dopušten;
2. *Presuđuje* da je došlo do povrede članka 6. stavka 1. Konvencije;
3. *Presuđuje* da je došlo do povrede članka 8. Konvencije;
4. *Presuđuje*
 - (a) da tužena država treba isplatiti podnositelju zahtjeva, u roku od tri mjeseca od datuma kada presuda postane konačna u skladu s člankom 44. stavkom 2. Konvencije, sljedeće iznose koje je potrebno preračunati u hrvatske kune po tečajnoj stopi važećoj na dan namirenja:
 - (i) 9.000,00 EUR (devet tisuća eura) na ime naknade nematerijalne štete, uvećano za sve poreze koji bi mogli biti obračunati;
 - (ii) 2.520,00 EUR (dvije tisuće petsto dvadeset eura) na ime naknade troškova i izdataka, uvećano za sve poreze koji bi mogli biti obračunati podnositelju zahtjeva;
 - (b) da se od protoka prethodno navedena tri mjeseca do namirenja plaća obična kamata koja je jednaka najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke tijekom razdoblja neplaćanja, uvećanoj za tri postotna boda;
5. *Odbija* preostali dio zahtjeva podnositelja zahtjeva za pravednom naknadom.

Sastavljeno na engleskom jeziku i otpravljeno u pisanom obliku 2. svibnja 2019. godine u skladu s pravilom 77. stavcima 2. i 3. Poslovnika Suda.

Renata Degener
Zamjenica tajnika

Linos-Alexandre Sicilianos
Predsjednik

© 2019 Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava. Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava provjerio je točnost prijevoda, te proveo lekturu i pravnu redakтуру istoga.